

Univerzitet u Beogradu
Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

9. Međunarodni naučni skup

Specijalna edukacija
i rehabilitacija

DANAS

Zbornik radova

University in Belgrade

Faculty of Special Education and Rehabilitation

The 9th International Scientific Conference

Special education and rehabilitation

TODAY

Proceedings

BEOGRAD 2015.

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

IX međunarodni naučni skup
**SPECIJALNA EDUKACIJA I
REHABILITACIJA DANAS**

Beograd, 25-27. septembar 2015.

Zbornik radova

The 9th International Scientific Conference
**SPECIAL EDUCATION AND
REHABILITATION TODAY**

Belgrade, September, 25-27, 2015

Proceedings

Beograd, 2015.
Belgrade, 2015

SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Zbornik radova
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Proceedings

IX međunarodni naučni skup
Beograd, 25-27. 09. 2015.
The 9th International Scientific Conference
Belgrade, 25-27. 09. 2015.

Izdavač / Publisher:
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation
11000 Beograd, Visokog Stevana 2
www.fasper.bg.ac.rs

Za izdavača / For Publisher:
prof. dr Snežana Nikolić, dekan

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:
prof. dr Mile Vuković

Kompjuterska obrada teksta / Computer word processing:
Biljana Krasić

Zbornik radova Proceedings će biti publikovan
u elektronskom obliku CD.
Proceedings will be published in electronic format CD.

Tiraž / Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-069-6

DNEVNI BORAVAK – MOGUĆNOSTI I IZAZOVI

Marija Maljković¹, Zoran Ilić

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

Zaštita mladih sa poremećajima ponašanja, a posebno dece i maloletnika u sukobu sa zakonom dobija novu dimenziju uspostavljanjem posebnog pravosuđa za maloletnike. Naime, pored pitanja koja vrsta tretmana i u kojim uslovima obećava da će u najkraćem vremenskom roku zadovoljiti razvojne potrebe deteta, kao i potrebe njegove porodice, nameće se i zahtev za poštovanjem osnovnih principa i prava deteta, kao i da potrebna usluga bude obezbeđena u njegovoj sredini i da bude usklađena sa prirodnim životnim tokom deteta, obezbeđujući kontinuitet njegovog razvoja. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (2006.) predvideo je uvođenje novih usluga i tretmana u zajednici, a posebno je značajno koncipiranje usluge dnevnog boravka za decu i mlade sa poremećajima u ponašanju, koja je regulisana kao pravo.

Dnevni boravak je forma tretmana koja se može odrediti kao sredina kontinuuma „institucionalni-vaninstitucionalni” tretman. Predstavlja skup programa različitog stepena specijalizacije i intenziteta, koji su više strukturirani nego tipičan vaninstitucionalni tretman, a koji su istovremeno manje restriktivni nego tipične forme zavodskog – institucionalnog tretmana. Programi i tretmani koji se razvijaju u dnevnom boravku imaju različite ciljeve koji se u savremenoj praksi kreću od podsticanja razvoja, kompenzacije propuštenog u razvoju deteta i korektivno-terapijskih pristupa.

Teorijsko-metodološki pristupi u okviru ovog koncepta kreću se od humanistički orjentisanih do bihejvioralnih, naročito kognitivno-bihejvioralnih i sistemskih i porodičnih pristupa.

Osnovni cilj ovog rada je analiza i unapređenje rada dnevnih boravaka u Srbiji, kao i pokušaj podsticanja interesovanja naučne i stručne javnosti za adekvatno pozicioniranje tretmana ove populacije u sistemu društvenog reagovanja na razvojne probleme dece i mladih.

Ključne reči: *tretman, poremećaji ponašanja, kombinovane smetnje, dnevni boravak, mladi*

UVOD

Tretman mladih sa poremećajem u ponašanju predstavlja jedno od centralnih pitanja savremenog sistema društvenog reagovanja na probleme razvoja i poremećaja u ponašanju mladih (dece i omladine) i njihovog sukoba sa zakonom. Traganje za

¹ E-mail: mara.markovic@gmail.com

modelom rada koji bi omogućio tretman dece – mladih na način da zadrži potreban stepen strukture tretmana i kontrole u skladu sa potrebama i karakteristikama mladih, a omogući što manje izdvajanje iz socijalne sredine, upućuje na razvoj usluga i tretmana u lokalnoj zajednici i na fleksibilan pristup u tretmanu (Milanović, Gajić, 2010). Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (u daljem tekstu ZMUKD) koji je stupio na snagu 1. januara 2006. godine, doneo je novine u maloletničko pravosuđe koje direktno utiču na uvođenje novih usluga i tretmana u zajednici, a posebno su značajne za koncipiranje usluge dnevnog boravka za decu i mlade sa problemima u ponašanju. Takođe, Zakon uvodi i dve nove mogućnosti, primenu vaspitnih naloga i izricanje vaspitnih mera posebnih obaveza (Ilić, Maljković, 2015).

DNEVNI BORAVAK ZA DECU I MLADE SA POREMEĆAJEM U PONAŠANJU

Uspostavljanjem posebnog pravosuđa za maloletnike uvedena je vaspitna mera *pojačan nadzor uz dnevni boravak u odgovarajućoj ustanovi za vaspitanje i obrazovanje maloletnika*. O izvršenju ove mere stara se organ starateljstva, a u lokalnim zajednicama oformljeni su dnevni boravci za decu i mlade sa poremećajem u ponašanju. I pored toga što su pojedini autori (Ignjatović, Đ. 2004,2014) ukazivali da je izraz dnevni boravak neprikladan, da on neodgovara jezički i sadržajno, zato što se suština sankcije sastoji u svakodnevnoj primeni određenih postupaka prema maloletnicima, zakonodavac je zadržao izraz „dnevni boravak“ umesto „dnevni tretman“.

Usluga dnevnog boravka regulisana je kao pravo i predstavlja jednu od dnevnih usluga u zajednici, koje omogućavaju život u zajednici i koje se razvijaju na lokalnom nivou. Ovo je mera poluinstitucionalnog karaktera koja je manje restriktivna nego klasične zavodske – institucionalne forme, a više strukturirana nego vaninstitucionalne. Programi i tretmani koji se razvijaju u dnevnom boravku imaju različite ciljeve. Oni se u savremenoj praksi kreću od podsticanja razvoja, edukacije, kompenzacije propuštenog u razvoju deteta i korektivno-terapijskih pristupa. Ova mera može trajati najmanje šest meseci, a najviše dve godine i podrazumeva da maloletnik u toku dana provodi određeno vreme u ustanovi za vaspitanje i obrazovanje u kojoj se odgovarajućim sadržajima vaspitno-obrazovnog karaktera utiče na njegov budući život i ponašanje. Osnovni ciljevi rada u dnevnom boravku su postepeno osnaživanje, osposobljavanje, osamostaljivanje deteta da se samo brine o sebi, porodice da samostalno brine o svom detetu, lične socijalne mreže da samostalno podržava porodicu, lokalne zajednice da obezbedi sve neophodne usluge porodici i detetu. Kao strukturirana usluga on ima višestruke pozitivne efekte na zajednicu i mlade sa poremećajima ponašanja (različitog tipa i oblika) i njihove porodice. **Dobiti za decu** i porodice mogu se sagledati sa više aspekata: očuvanje emotivnih i socijalnih veza; smanjenje potrebe za „generalizacijom“ dobiti; participacija deteta u njegovoj prirodnoj sredini, direktno učešće u životu sredine i vršnjačkoj grupi; strukturiran i kontrolisan dnevni ambijent u DB i zajednici; intenzivni

individualizovani tretman koji je kombinacija kompatibilnih programa dnevnog boravka i programa u lokalnoj zajednici. **Dobiti za zajednicu su:** doprinosi uspostavljanju organizacionog modela sveobuhvatnog, integralnog modela socijalne zaštite i razvoju integrativnog tretmana dece i mladih sa problemima u ponašanju u lokalnoj zajednici; doprinosi individualizaciji pristupa detetu i mladoj osobi sa poremećajima ponašanja u skladu sa njenim potrebama; stvara uslove za realizaciju vaspitnih mera, posebnih obaveza i vaspitnih naloga; omogućava tretman dece i mladih u sukobu sa zakonom u skladu sa međunarodnim instrumentima; zahteva kontinuirano stručno usavršavanje radi jačanja profesionalnih kompetencija zaposlenih (Šarac, Milanović, Živanić, Gajić, 2010). Ova usluga omogućena je u Nišu, Sremskoj Mitrovici, Knjaževcu, Subotici, Novom Sadu, Beogradu, a očekuje se njena realizacija u i drugim gradovima u Srbiji.

PRIMENA VASPITNE MERE POJAČAN NADZOR UZ OBAVEZNI BORAČAK U USTANOVU ZA VASPITANJE I OBRAZOVANJE

Analizom opšte strukture i dinamike primene krivičnih sankcija prema maloletnicima (u periodu 2004-2013.godine) možemo uočiti da u strukturi vaspitnih mera dominiraju mere pojačanog nadzora (oko 51%) i disciplinske mere (oko 44%), dok su zavodske vaspitne mere zastupljene sa preko 4% (4,6%).

Tabela 1. Učestalost primene vaspitnih mera pojačanog nadzora u Srbiji (2007-2013)

godine	PNRS		PNDP		PNOS		PNOS-DB		svega	
	br	%	br	%	br	%	br	%		
2007	462	46,2	1	0,1	532	53,3	4	0,4	999	100
2008	464	40,6	5	0,4	667	58,3	8	0,7	1144	100
2009	368	38,3	5	0,6	582	60,6	5	0,5	960	100
2010	319	38,5	7	0,8	500	60,3	3	0,4	829	100
2011	427	36,8	4	0,4	723	62,4	5	0,4	1159	100
2012	464	38,7	2	0,1	728	60,7	6	0,5	1200	100
2013	514	37,3	3	0,2	858	62,3	2	0,2	1377	100
Ukupno	3018	39,4	27	0,3	4590	59,9	33	0,4	7668	100
prosek	431		3,9		655,7		4,7		1095,4	

PNRS- Pojačan nadzor roditelja ili staratelja

PNDP- Pojačan nadzor u drugoj porodici

PNOS- Pojačan nadzor organa starateljstva

PNOS-DB- Pojačan nadzor organa starateljstva uz obavezni boravak u ustanovi za vaspitanje i obrazovanje

U ukupnom broju izrečenih vaspitnih mera pojačanog nadzora najveći udeo ima pojačan nadzor organa starateljstva (59,9%), zatim pojačan nadzor roditelja ili staratelja (39,4%), dok vaspitne mere: pojačan nadzor u drugoj porodici (0,3%) i pojačan nadzor uz dnevni boravak u ustanovi za vaspitanje i obrazovanje (0,4%), spadaju u grupu neafirmisanih, odnosno vaspitnih mera koje nisu značajno izricane. U periodu od 2007-2013.godine vaspitna mera PNOS-DB izrečena je u svega 33 slučaja, što njeno učešće u ukupnom broju izrečenih vaspitnih mera svodi na udeo od 0,4%.

ZAKLJUČAK

Iako predstavlja savremeno rešenje ova vaspitna mera ni posle devet godina od kako je uvedena u naš sistem nije doživela adekvatnu afirmaciju. U tom smislu neophodna su znatna unapređenja u izricanju i primeni ove mere. Otvaranje novih i umrežavanje postojećih ustanova, kao i razmena iskustva na međunarodnom nivou, neophodan su preduslov za njenu primenu. To podrazumeva kontinuiranu obuku i stalno usavršavanje stručnjaka. Takođe, bolje prepoznavanje i identifikacija slučajeva pogodnih za PNOS-DB, kao i popularizacija pozitivnih efekata mogu dodatno uticati na afirmaciju ove vaspitne mere.

LITERATURA

- Ignjatović, Đ.(2014). *Pravo izvršenja krivičnih sankcija*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ilić. Z., Maljković. M. (2015). Tretman mladih sa višestrukim razvojnim smetnjama i poremećajima u ponašanju. *Sociologija*, Vol. LVII, No 2, str.243-258.
- Ilić. Z., Maljković. M. (2015). Izvršenje krivičnih sankcija prema maloletnicima. U: I. Stevanović (Ur.) *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja*, (str.105-119). Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.
- Milovanović, L., Gajić. Ž. (2010). Kontekstualni okvir. U: Hrnčić, J., Džamonja-Ignjatović, T., Despotović-Stanarević, V. *Deca i mladi sa problemima ponašanja, usluge i tretman u zajednici*. Beograd: Republički zavod za socijalnu zaštitu.
- Šarac. N., Milanović. L., Živanić. S. i Gajić. Ž. (2010). Dnevni boravak kao odgovor na potrebe sistema. U: J. Hrnčić,, T. Džamonja-Ignjatović, V. Despotović-Stanarević, *Deca i mladi sa problemima ponašanja, usluge i tretman u zajednici*. Beograd: Republički zavod za socijalnu zaštitu.

DAY CARE – OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Summary

Protecting of young people with behavioral disorders, especially of children and minors in conflict with the law gets a new level by establishing a separate minor's justice system. Namely, besides the questions what kind of treatment in which conditions promises meets in the shortest possible time the developmental needs of the child, as well as the needs of his family, there is a requirement to respect the fundamental principles and rights of the child, as well as necessary services to be provided at the center and be integrated with the natural life of the child, ensuring the continuity of its development. The Law on Juvenile Offenders and Criminal Protection of Minors (2006) predicted the introduction of new services and treatment in the community, and it is particularly important concept day care services for children and youth with behavioral disorders, which is regulated as a right.

The daily stay is a form of treatment that can be defined as middle continuum "institutional-non-institutional" treatment. It is a set of programs with different degrees of specialization and intensity, which are more structured than typical non-institutional treatment, all of which are less restrictive than the typical form of prison – institutional treatment. Programs and treatments that are being developed in the daily stay have different objectives in contemporary practice range from encouraging development, compensation missed in child development and corrective and therapeutic approaches.

Theoretical and methodological approaches in the context of this concept range of humanistic oriented to behavioral, cognitive-behavioral especially the systemic and family approach.

The main goal of this work is to analyze the improvement of day care centers in Serbia, as well as an attempt to encourage interest in scientific circles for the proper positioning of the treatment of this population in the system of social reaction to the problems of development of children and youth.

Key words: treatment, behavioral disorders, combined problems, day care, young